

Radomski, Grzegorz

"Obwód sierpecki Armii Krajowej. Świadczenia i dokumenty", zebrał i oprac. Zdzisław Dumowski, Sierpiec 2003 : [recenzja]

Notatki Płockie 48/2-195, 57-58

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OBWÓD SIERPECKI ARMII KRAJOWEJ. ŚWIADECTWA I DOKUMENTY.

ZEBRAŁ I OPRACOWAŁ ZDZISŁAW DUMOWSKI SIERPC 2003, ss. 376

Zbigniew Gluza, animator Ośrodka Historycznego Karta, w jednej z wypowiedzi stwierdzał: „Nie można wskrzesić rozstrzelanych i zmarłych, przywrócić utraconego zdrowia tym, którzy przeżyli, nic nie jest w stanie wynagrodzić tortur, znęcania się, poniewierania godności ludzkiej, nie da się naprawić okaleczonych losów milionów ludzi. Ale pozostaje dług pamięci wobec wszystkich ofiar represji, nie wolno dopuścić do ich zapomnienia, każda z nich musi być wymieniona z imienia i nazwiska”¹. Książka Zdzisława Dumowskiego *Obwód sierpecki świadectwa i dokumenty* stanowi ważną wkład w realizację owego zadania. Wkład tym cenniejszy, iż zawiera szereg autentycznych świadectw ludzi zaangażowanych w działalność konspiracyjną w okresie drugiej wojny światowej i po jej zakończeniu. Przy czym, jak zaznacza autor był to zapewne ostatni moment na uzyskanie informacji od starszych i schorowanych już ludzi. Wielu z rozmówców i autorów wspomnień nie doczekało wydania pracy drukiem.

Przyjęta przez autora konstrukcja pracy jest przejrzysta. Składa się z wstępu, krótkiej noty o historii AK w Polsce, historii zbrojnych organizacji niepodległościowych działających na terenie powiatu sierpeckiego w latach 1939-1945, prezentacji biogramów komendantów okręgu sierpeckiego ZWZ-AK, charakterystyki podziemia po 1945 r. Główna część pracy stanowią wspomnienia byłych żołnierzy AK przy czym większość materiałów została opublikowana po raz pierwszy. W pracy zaprezentowano też obszerny, liczący 53 strony, odpis wyroku wydanego przez wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie 3 lipca 1950 r. wobec żołnierzy podziemia niepodległościowego. W opracowaniu znalazła się także „Szopka polityczna” druk udostępniony przez Henryka Gutowskiego opracowana przez autora ukrywającego się pod pseudonimem „Stef”, a drukowana na ziemi sierpeckiej. Także opracowanie polityczne tegoż autora „Wojna totalna” i dokumenty odnalezione w domu na ulicy farnej w Sierpcu zawierające sprawozdanie placówki „B-26” z 1941 r. W tej grupie materiałów należy wyróżnić opracowanie „Wojna totalna” stanowiące ważny przyczynek do dziejów myśli politycznej okresu okupacji hitlerowskiej. Cennym uzupełnieniem materiału jest fragment księgi pamiątkowej budo-

wy pomnika katyńskiego w Sierpcu. Książka została opatrzona obszernym aneksem fotograficznym prezentującym przede wszystkim zdjęcia autorów wspomnień.

W pierwszej wprowadzającej części pracy na uwagę zasługuje podrozdział „Obwód sierpecki Armii Krajowej. Szkic historyczny”. Na dziesięciu stronach, dzięki podtrzymywanej konsekwentnie dyscyplinie pisarskiej, udało się autorowi zaprezentować lokalną historię organizacji. Ten fragment ma szczególne znaczenie dydaktyczne. Może być wykorzystywany m.in. przez uczniów dla zdobywania wiedzy o „małej ojczyźnie”. Z kolei zawarta nota bibliograficzna ułatwia dodatkowe poszukiwania i może stanowić wstęp dla badań prowadzonych przez bardziej zainteresowanych tematem. Wszakże przedstawiony katalog 14 pozycji warto było poszerzyć o kilka istotnych pozycji takich jak chociażby R. Juszkiewicz, *Ziemia mławska w latach 1945-1953. Walka o wolność i suwerenność*², gdzie znalazło się wiele informacji dotyczących Sierpca i powiatu sierpeckiego oraz z podobnych względów opracowanie *Ofiarom nazizmu i komunizmu ziemi szreńskiej chwala*, praca zbiorowa pod redakcją St. Świercza³. Warto byłoby odnotować także „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” wydawane pod auspicjami Muzeum Małego Miasta w Biezuńniu.

Główną część pracy stanowią wspomnienia żołnierzy ZWZ-AK. Autor opracowania dokonał olbrzymiej pracy, odnajdując i zachęcając do zwierzeń wiele osób. Spisane z taśmy magnetofonowej wypowiedzi obrazują warunki życia codziennego, konspiracyjne rozterki, przykłady bohaterstwa. W tej ostatniej kwestii niezwykle charakterystyczna i wyważona wydaje się konstatacja autora zawarta w nocie redakcyjnej: „Irena Klana jest przykładem osoby, którą wydarzenia okupacyjne niejako zagarnęły w swój wir. Wypełniała obowiązki córki i gospodyni domu. Nie odmawiała potrzebującym, ale nie narzucała się. Nie myślała o sobie jako kandydatce na bohatera. Pod tym względem przypomina postać Stanisława Baranowskiego”. Zamieszczone pod każdym wspomnieniem noty redakcyjne często zawierają obszerne komentarze. Zdzisław Dumowski starał się skonfrontować wypowiedzi, nierzadko bardzo subiektywne, z innymi oce-

nami prezentowanymi przez pamiętnikarzy. Weryfikacji dokonywał także poprzez odwoływanie się do dokumentów, przeprowadził też konsultacje z historykami zawodowo zajmującymi się omawianym problemem. Uwaga ta dotyczy m.in. tekstu Leona Domagalskiego w którym znalazły się stwierdzenia niechętnie czy wręcz wrogie wobec jednego z najbardziej znanych żołnierzy podziemia niepodległościowego Józefa Marcinkowskiego. Przy czym komentarz jest wyważony, uwzględniający prawo Domagalskiego do własnej oceny. W innych notach przedstawiono współczesne losy bohaterów czy przykłady walki rodzin o przywrócenie dobrego imienia krewnym jak np. Apolinarego Rybickiego, którego Sąd Wojewódzki w Płocku 23 czerwca 1994 r. uniewinnił z zarzutów na podstawie których został skazany na śmierć i rozstrzelany 6 sierpnia 1947 r. Takie informacje mogą stanowić wstęp do jakże pożądanego opracowania biogramów ludzi zasłużonych dla ziemi sierpeckiej. Wiele bowiem rodzin znajdzie na kartach tej książki swych przodków o których bohaterstwie, a rzadziej małości, do tej pory niewiele wiedziało. Postawionych zostało też wiele spraw do wyjaśnienia, jak chociażby likwidacja przez grupę „Boruty” w czerwcu 1944 r. w Budach Koziębrowskich szczególnie niebezpiecznego konfidenta gestapo, który wydać miał kilkudziesięciu konspiratorów w Płocku i Sierpcu. Z jednego z wspomnień wynika, iż oskarżenie było fałszywe i błędne. Nie dokonuje również redaktor „cięć” fragmentów prezentujących „bandycenie” się oddziałów niepodległościowych po 1945 r.⁴ Na uwagę zasługuje też pierwsza tak szeroka prezentacja struktur aparatu bezpieczeństwa z Sierpca. Wspomnienia rysują inne wizerunki milicjantów, sekretarzy PPR niż to wynikało z powstających prac magister-

skich w WSO w Szczytnie⁵. Wszakże w bibliografii warto byłoby je odnotować zwłaszcza, iż zawierają niejednokrotnie ciekawy materiał informacyjny. Mowa tu o pracy R. Guz, *Współdziałanie Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej z organami bezpieczeństwa i porządku publicznego w walce o utrwalenie władzy ludowej na ziemi żuromińskiej w latach 1945-1947* (Szczytno 1978) czy R. Gołębiowski, *Zadania, organizacja, kadra i działalność posterunku milicji Obywatelskiej w Bieżuniu powiatu sierpeckiego w latach 1945-1947 w walce o utrwalenie władzy ludowej* (Szczytno 1983). Uzupełniający charakter ma też praca magisterska K. Kacprzaka, *Konspiracyjne organizacje zbrojne na terenie Północnego Mazowsza w latach 1945-1949*, Olsztyn 1995. Warto chociażby odnotować pracę K. Dobrosielskiego⁶. Zaproponowane uzupełnienia nie umniejszają wagi omawianej publikacji mają natomiast służyć osobom zainteresowanym.

Zdzisław Dumowski postępując jak wytrawny badacz nie tylko jak zaznaczono wcześniej próbował weryfikować kontrowersyjne oceny, ale podejmuje próbę socjologicznej analizy uwarunkowań postaw i działań. Pośrednio ukazał drogi awansu społecznego w II RP i wpływ wychowania społecznego na zaangażowanie społeczne w okresie okupacji i pierwszych lat powojennych. Na podkreślenie zasługuje też staranna korekta pracy mimo, iż nie udało się wyeliminować drobnych błędów np. na stronie 83 zapisano regencja ciechanowska zamiast rejencja ciechanowska.

Reasumując otrzymaliśmy wartościową pracę, uzupełniającą wiedzę o dziejach ziemi sierpeckiej.

Grzegorz Radomski

PRZYPISY

¹ Z. Gluza, *W oczekiwaniu na ostateczny apel poległych*, „Rzeczpospolita” (dod. Plus-Minus) 2000, nr 14, s. D1.

² R. Juszkievicz, *Ziemia mławska w latach 1945-1953. Walka o wolność i suwerenność*, Mława 2002.

³ *Ofiarom nazizmu i komunizmu ziemi szreńskiej chwala*, praca zbiorowa pod redakcją St. Świercza, Szreńsk 1999.

⁴ Ten problem nie jest w literaturze historycznej szerzej eksplorowany. Patrz P. Niwiński, *Problem „bandycenia” się członków konspiracji na przykładzie wybranych struktur Okręgu AK Wilno 1944-1948*, [w:] *Polska, walka, opozycja, niepodległość. Studia z dziejów II RP, polskiego państwa podziemnego i PRL*. Praca zbiorowa pod redakcją Adama F. Barana, San-

domierz 2000, s.143-153

⁵ Krystyna Kertsz konstatawała: „W wizerunku podziemia niezwykle ważną rolę odgrywało odwrócenie ról i znaków. To „obóz demokratyczny” miał reprezentować wartości patriotyczne, narodowe, wówczas, gdy jego przeciwnicy - reakcja w kraju i poza krajem przedstawiani byli jako zdrajcy, odszczepieńcy, faszyci sługusy hitleryzmu, bandyci, którzy wypowiedzieli walkę wszystkim Polakom”, idem, *Polityczny i propagandowy obraz zbrojnego podziemia [w:] Wojna domowa czy nowa okupacja. Polska po roku 1944*, pod redakcją Andrzeja Ajnenkiela, Wrocław 1998, s.142.

⁶ K. Dobrosielski, *Ziemia sierpecka w latach 1945-1947*, Warszawa